

Kryzys globalny - drogi wyjścia

Bogdan Galwas

Warszawa, maj 2013

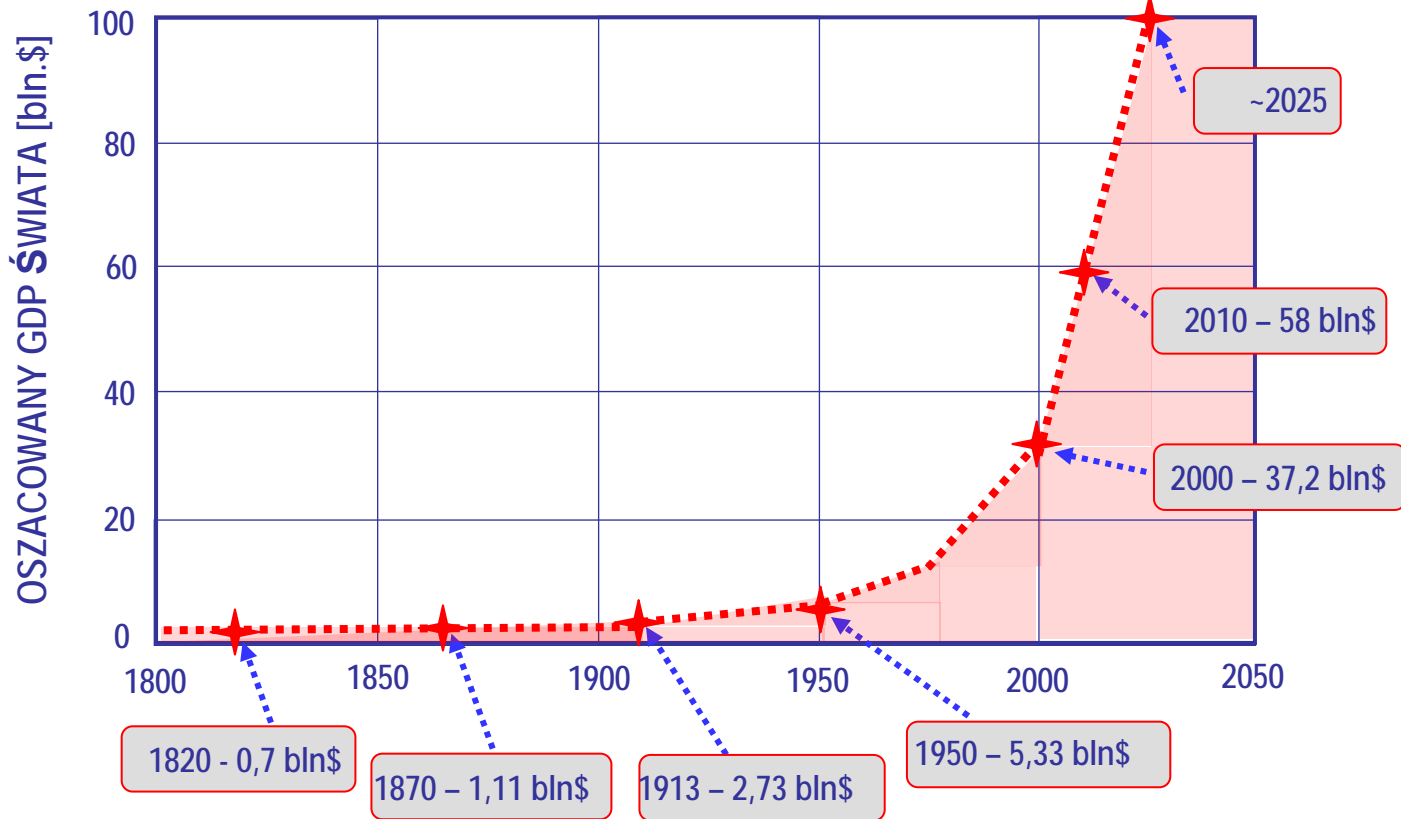
- Ludzkość** wykonała ogromną pracę,
  - posiadała ogromną wiedzę i umiejętności,
  - wybudowała wytwórnie prawie wszystkiego,
  - obsiała i obsadziła ogromne połacie kontynentów,
  - odkryła wiele tajemnic ludzkiego organizmu,
  - itd.,
- Czy to nie wystarczy, by człowiek na Ziemi żył godnie, bez strachu o jutro?
- Świat, jakim go urządziliśmy tylko nielicznym na to pozwala.
- Czy w takim razie Świat powinniśmy urządzić inaczej?

- Rozpędzony Świat
- W jakim stanie jesteście?
- A jednak kryzys!
  - Diagnoza Ladislau Dowbora
  - Świat w długach
  - Bogactwo i bieda
  - Bezrobocie jest nieuchronne?
  - Czy kończy się wzrost GNP?
- Państwo socjalne
  - Czy państwo coś jeszcze może?
  - Społeczeństwo suwerenem
  - Umowa społeczna państwa socjalnego
- Konkluzje

Rozpędzony Świat (a)

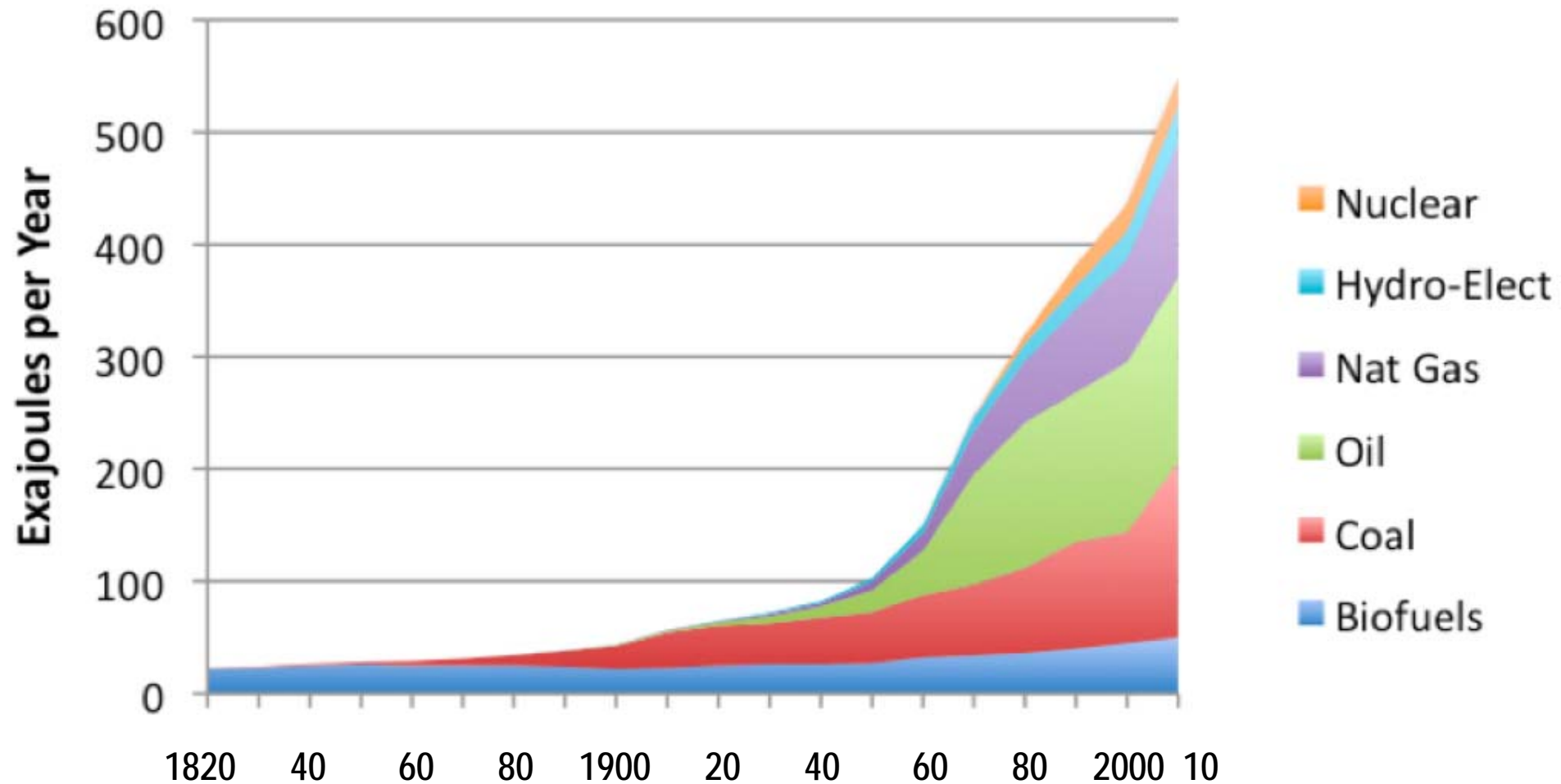

Przybliżone oszacowanie wzrostu dochodu GDP całego świata w dolarach USA o uśrednionej wartości w roku 1900.

(Wykorzystano m.in. dane z prac A. Maddisona 2004)

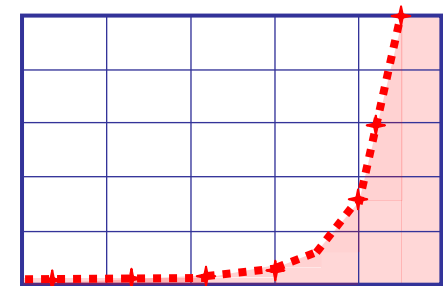
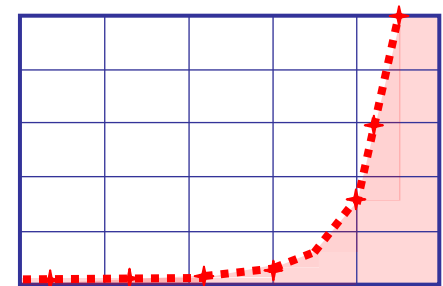
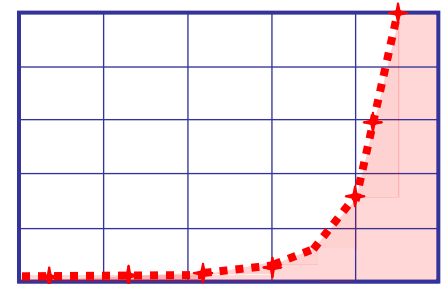

World Energy Consumption

- Produkt globalny,
- Liczba ludności Świata,
- Produkcja energii elektrycznej,
- Zużycie ropy naftowej na głowę,
- Zużycie papieru na głowę,
- Zużycie wody na głowę,
- Pasażerowie transportu lotniczego,
- .....

- ❑ Synchronizacja globalnego systemu ekonomicznego coraz trudniejsza, kryzysy!
- ❑ Dochodzimy do granicy pozyskiwania surowców i odnawialności ekosystemu.
- ❑ Im **większa prędkość**, tym kolizja/awaria może być w skutkach bliższą katastrofy.

W jakim stanie jesteśmy? (a)

- ❑ Doświadczenia I dekady XXI wieku wyjątkowo niejednoznaczne:
  - Niebywały wzrost produktywności społeczeństw,
  - Niebywały rozwój technik ICT, wszechobecność Internetu,
  - Chiny i Indie na “drodze pogoni” za dobrobytem ...
  - Ogromny potencjał badawczy,
- ❑ Nie rozwiązywane problemy, narastające widmo katastrofy:
  - Kryzys finansów w USA i na świecie, stagnacja gospodarek, bezrobocie,
  - Kryzys energetyczny,
  - **Kryzys żywnościowy**, 2 x krotny wzrost cen żywności w 10 lat,
  - **Postępujące zanieczyszczenie środowiska**, zmiany klimatu,
  - **Kryzys “samopoczucia społecznego”**, postępujące rozwarstwienie i wykluczenie społeczne, narastające niezadowolenie i „bunt społeczny”.

W jakim stanie jesteśmy? (b)

- ❑ The Millennium Project powstał w 1996 roku: ONZ, United Nations University, Smithsonian Institution, Futures Group International, American Council for UNU.
- ❑ **The Millenium Project** wykonuje okresowe oceny stanu Świata na podstawie oceny 28 parametrów.

The Millennium Project

2012 STATE OF THE FUTURE

Executive Edition

W jakim stanie jesteśmy? (c)

- ❑ 15 parametrów wykazuje istotną poprawę:
(2 lata temu takich parametrów było 18!)

Where are we winning?

- Access to water ↑
- Literacy rate ↑
- Life expectancy at birth ↑
- Poverty \$1.25 a day ↓
- Infant mortality ↓
- Wars ↓
- HIV prevalence ↓
- Internet users ↑
- GDP/capita ↑
- Women in parliaments ↑
- School enrollment, secondary ↑
- Energy efficiency ↑
- Population growth ↓
- Undernourishment prevalence ↓
- Nuclear proliferation ↑

Niedożywienie

- ❑ W 6 nie widać istotnych postępów, a nawet niewielki regres:

Where there is no significant change or change is not clear?

- Corruption ↻
- Freedom rights ↻
- Electricity from renewables ↻
- Forest lands ↻
- R&D expenditures ↻
- Physicians per capita ↻

W jakim stanie jesteśmy? (e)

- ❑ W 7 obserwujemy istotne pogorszenie:

Where are we losing?

- Total debt ↻
- Unemployment ↻
- Income inequality ↻
- Ecological footprint / biocapacity ratio ↻
- GHG emissions ↻
- Terrorist attacks ↻
- Voter turnout ↻

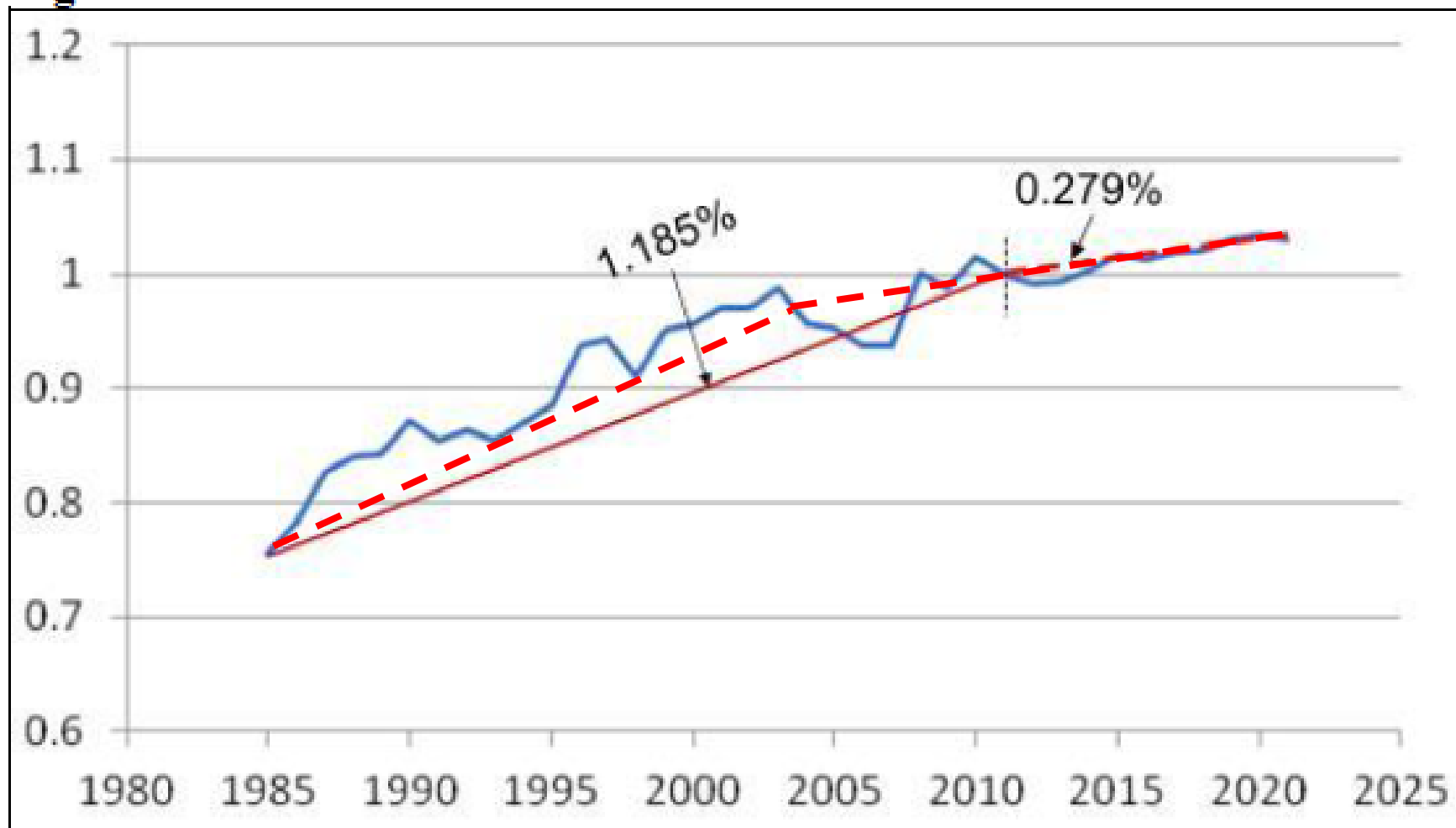
Gazy cieplarniane

Udział w wyborach

□ Jak to zsumować?

Figure 1. The 2012 State of the Future Index

Przypatrzmy się zmianom (f)

- Z liczb i tendencji zmian wyłania się obraz dość optymistyczny.
- Nie wszystko idzie w dobrą stronę, ale ...
- Odnotujmy jeszcze, że **Świat** nabrał **prędkości**, przy której perturbacje mogą zamienić się w niebezpieczne kolizje.

„... nie żyjemy w normalnych czasach „business as usual”. Żyjemy w czasach:

- chaosu klimatycznego,
- prawdziwego wykluczenia 4 miliardów osób z możliwości korzystania z czegoś, co Bank Światowy sympatycznie nazywa „dobrodziejstwami globalizacji”,
- końcowej fazy produkcji ropy naftowej i konieczności zmiany paradygmatu energetyczno-produkcyjnego,
- narastającej i pogłębiającej się niesprawiedliwości planetarnej
  - miliard osób głoduje, co roku 10 milionów dzieci umiera z głodu, braku dostępu do czystej wody itp.,
  - trzecia część ludności świata gotuje na drewnie,
  - pół miliona kobiet corocznie umiera przy porodzie, choć znane są tanie i elementarne techniki zapobiegania takim wypadkom,
- 25 milionów osób zmarło już na AIDS,...

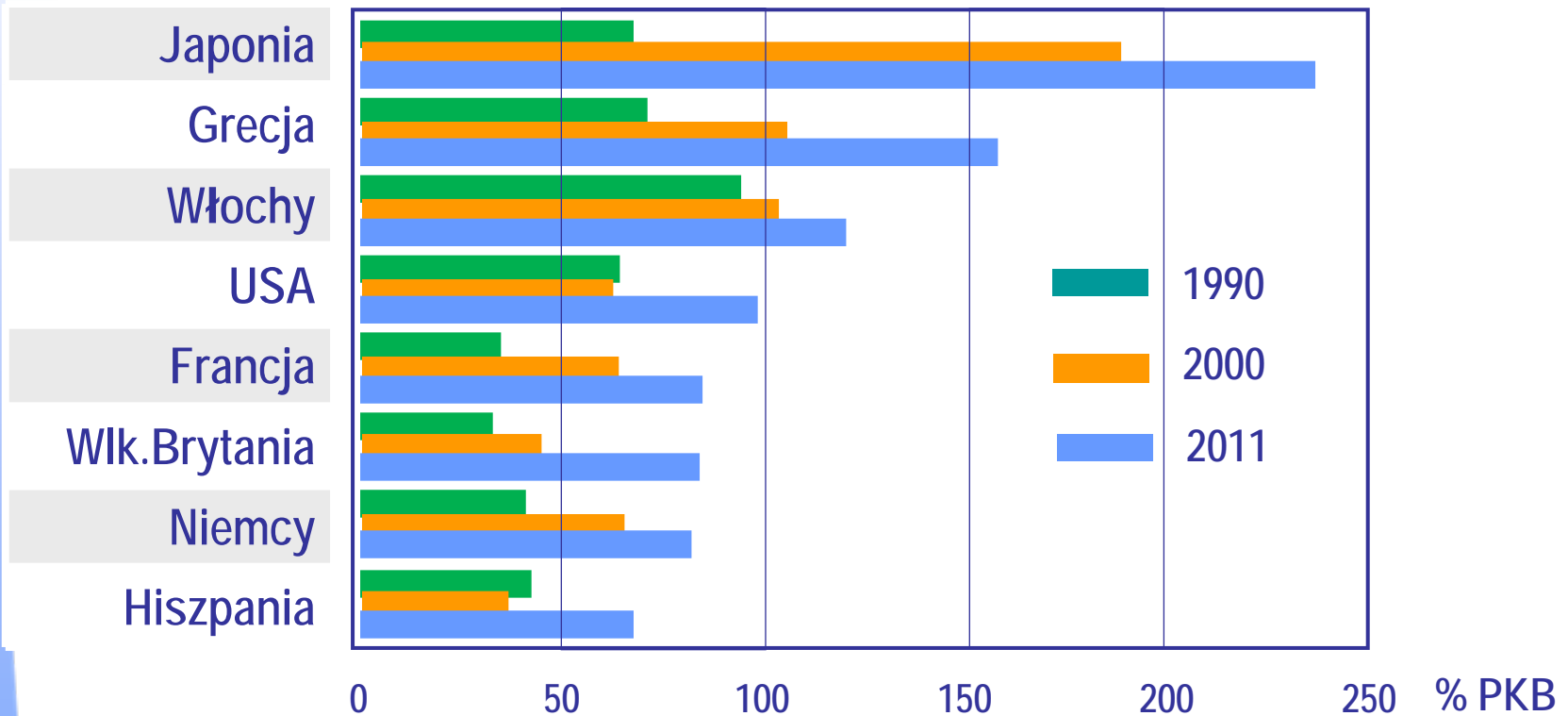

- „Ocieplenie globalne stoi u naszych bram i zdajemy sobie sprawę, że obsesyjna konsumpcja oparta na eksploatacji taniego i ograniczonego zasobu – ropy naftowej – prowadzi nas po prostu do impasu.
- Nieodpowiedzialnie trwoniona i zanieczyszczana woda sprawia, że co roku 4 miliony dzieci umierają z powodu zanieczyszczenia środowiska.
- Życie w morzach dosłownie ulega zniszczeniu, a chodzi o największą rezerwę życia na planecie.
- Tylko 2% rodzin skupia w swoich rękach połowę bogactwa światowego; na biedniejszą połowę ludności przypada zaledwie 1% bogactwa planety.
- **Tylko osoby nieświadome lub powodowane złą wiarą nie zdają sobie sprawy z szerzącego się dramatu.”**

Dług publiczny jako % PKB, 1990-2011

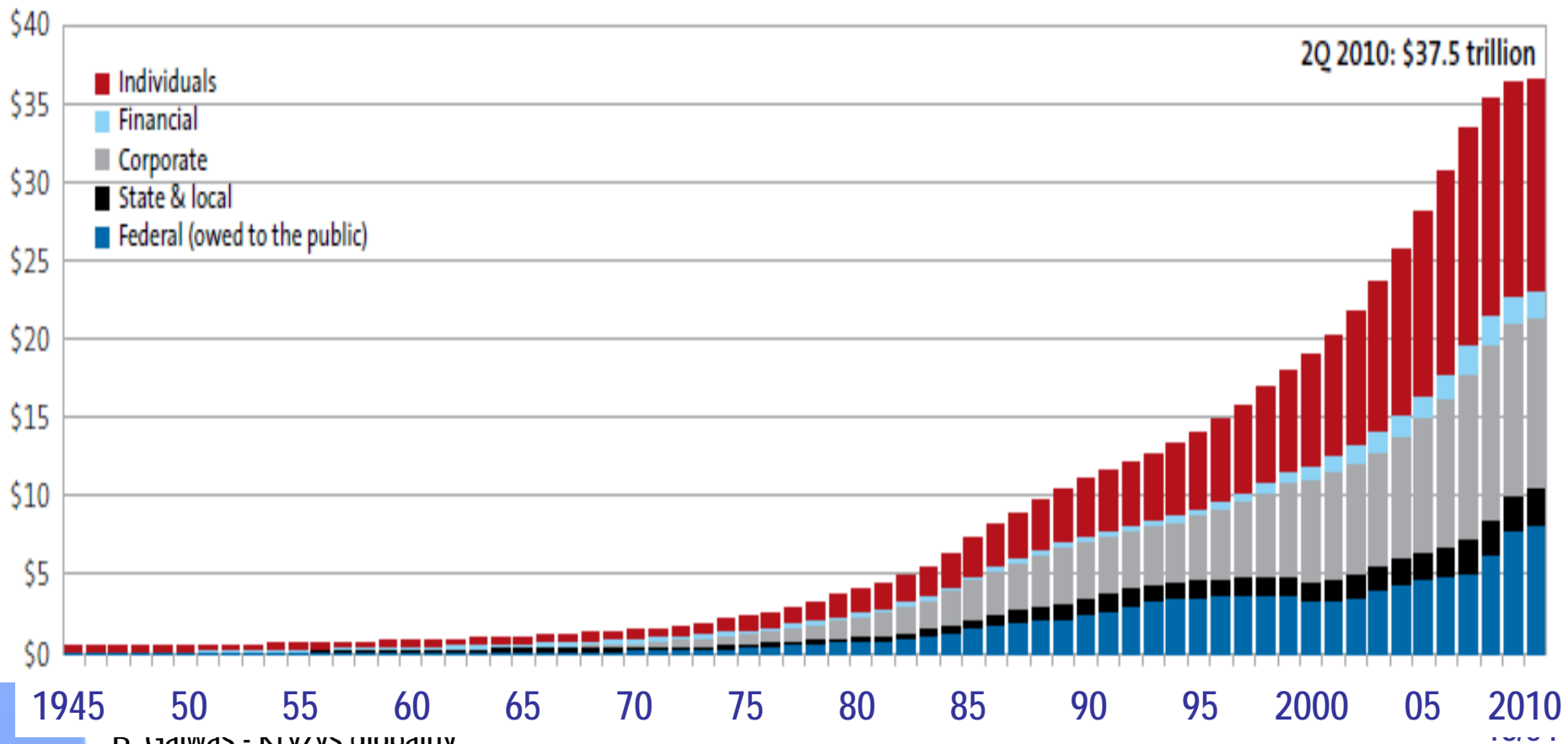
Źródło: Eurostat, W. Orłowski

Świat w długach (b)

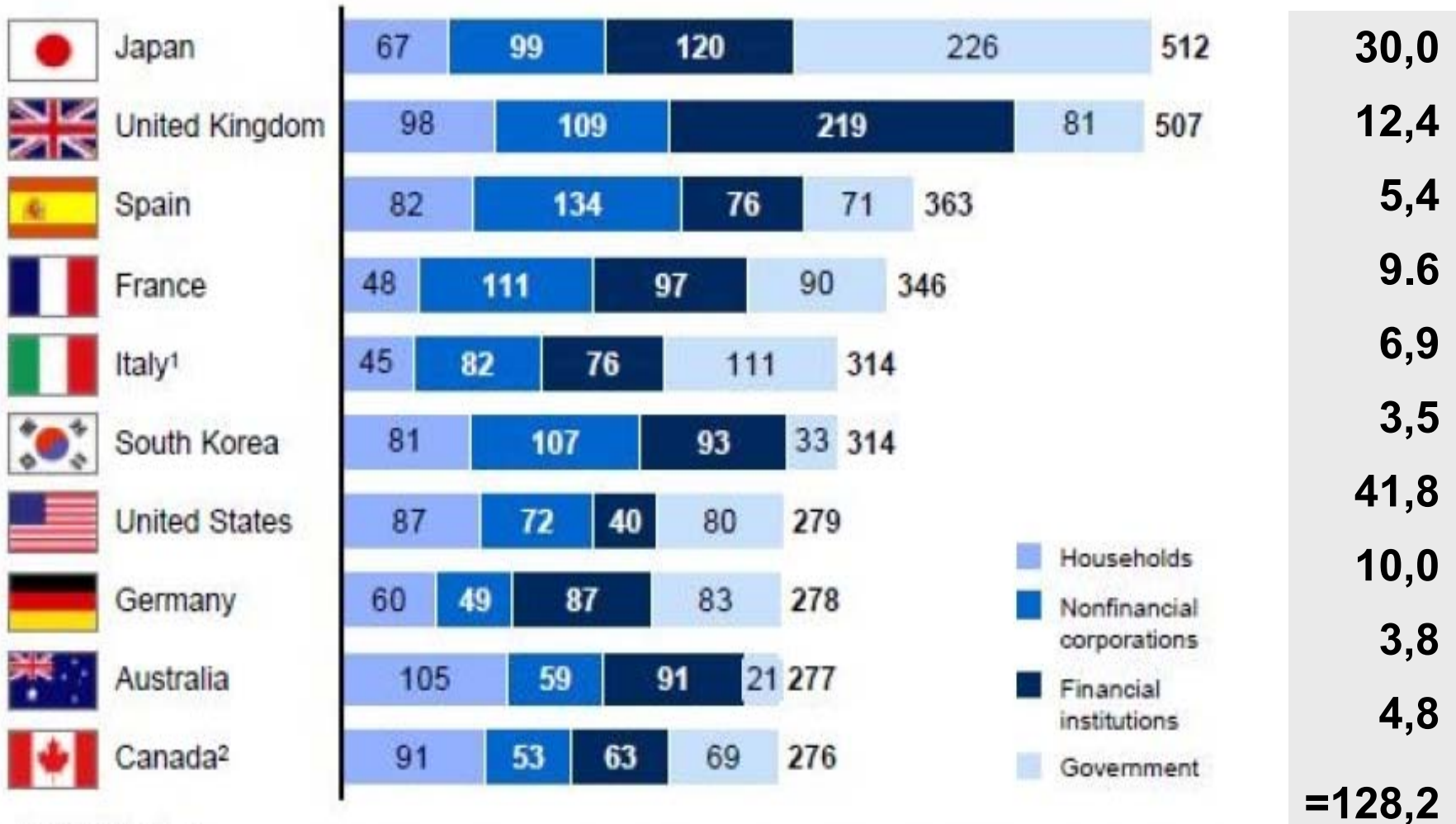
- Do wielkości narastających wykładniczo należy dodać wartość długu. Na rysunku całkowity dług USA 1945-2010.

Total US debt, 1945-2010 (trillions of dollars)

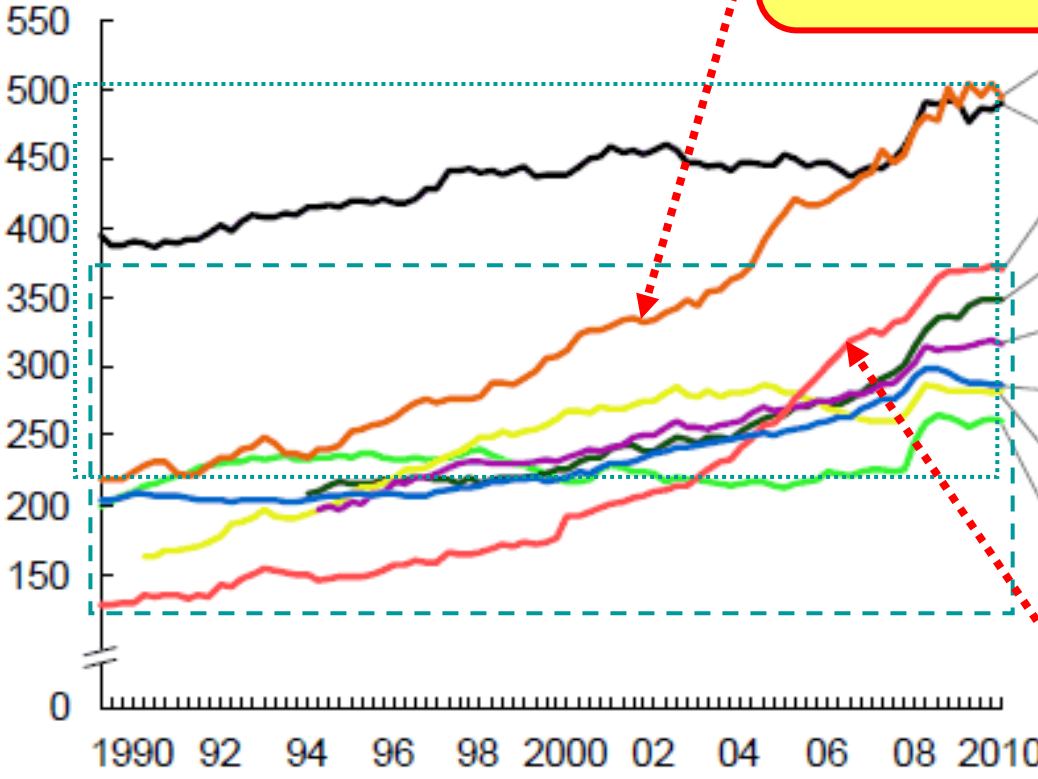
Total debt of ten largest mature economies, Q2 2011
% of GDP

¹ Q1 2011 data.

- Rapid growth
- Moderate growth
- Slow/negative growth

**Domestic private and public sector debt¹
by country, 1990–2010**
% of GDP, quarterly data

W. Brytania

$$\frac{505 - 210}{20\text{lat}} = \frac{295}{20\text{lat}} \cong 15\% \text{GDP/1rok}$$

Country	1990	2010	Change, 2000–10 Percentage points
United Kingdom	3.4	4.7	182
Japan	1.2	1.1	52
Spain	4.1	6.7	177
France	1.3	4.5	123
Italy	3.0	3.0	82
United States	0.6	2.7	67
Germany	5.6	0.5	15
Canada	0.3	1.9	44

Hiszpania

$$\frac{375 - 125}{20\text{lat}} = \frac{250}{20\text{lat}} \cong 12,5\% \text{GDP/1rok}$$

SOURCE: McKinsey Global Institute analysis

- Rządy i społeczeństwa zatrzymują ok. 2008 roku procesy powiększania długów.
- Gospodarki rozwinięte wpadają w recesję/stagnację.**
- Długi prawdopodobnie nigdy nie zostaną spłacone!!**
  - Wk. Brytania przeznaczając 10% GDP rocznie na spłatę długu potrzebuje na spłacenie 50 lat.
  - Francja 35 lat.
- Zahamowanie dalszego zadłużania wywołało stagnację.**
- Czy przeznaczenie 10%-15% GDP na spłatę zadłużenia doprowadzi nas do recesji i buntu społecznego?

Podział dóbr, dostępu do dóbr,
jest niewyobrażalnie zróżnicowany,
nie ma nic wspólnego ze sprawiedliwością
i solidarnością międzyludzką.

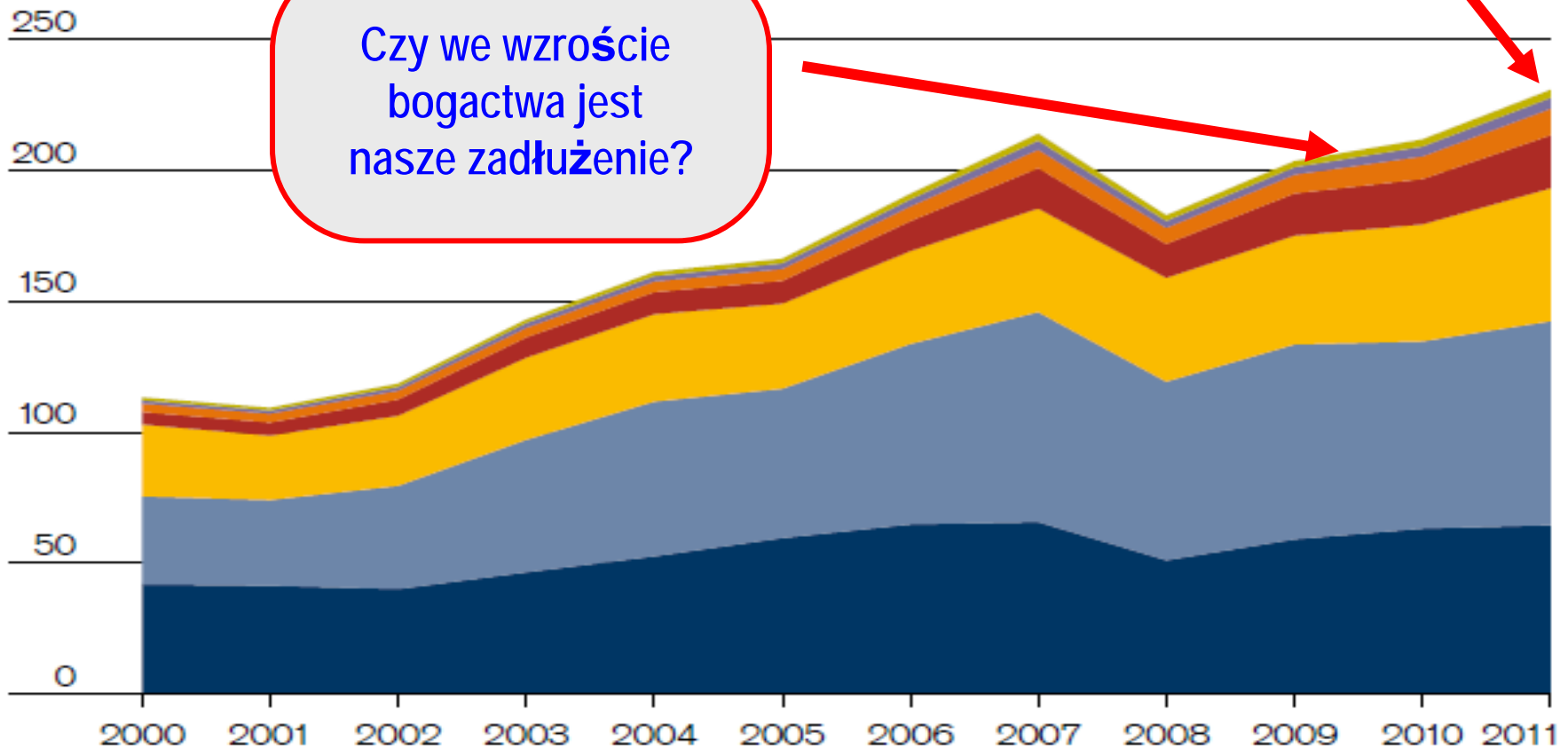
Bogactwo i bieda (b)

M = 231 bln. \$

Aggregate global wealth, 2000–2011

Source: James Davies, Rodrigo Lluberas and Anthony Shorrocks, Credit Suisse Global Wealth Databook 2011

trillion USD

Czy we wzroście bogactwa jest nasze zadłużenie?

Africa India Latin America China
Asia-Pacific Europe North America

Bogactwo i bieda (c)

29,7 mln.
0,5% ludzi
> 1.0 mln \$
89,1 bln \$ 38,5%

M = 231 bln. \$

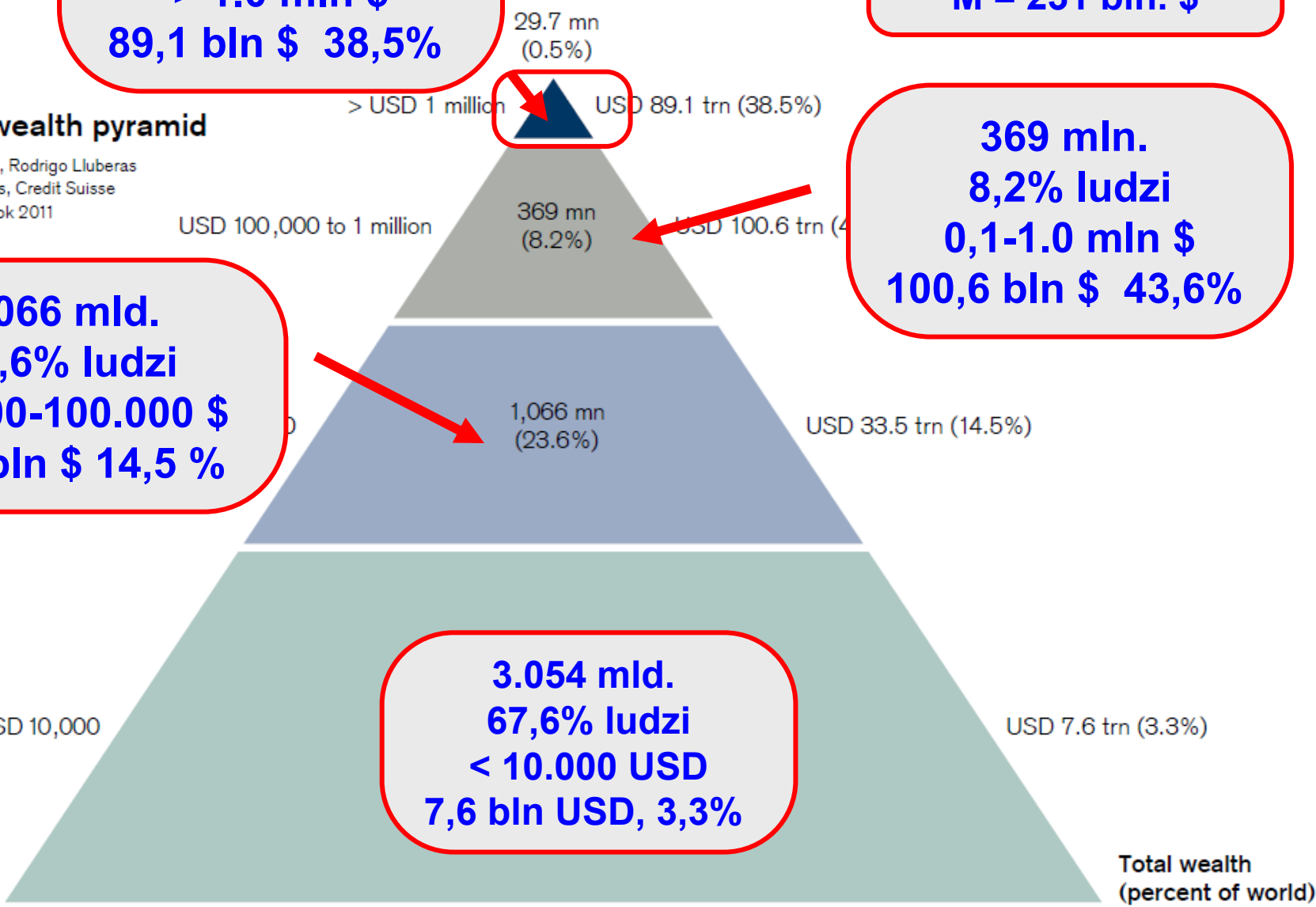
369 mln.
8,2% ludzi
0,1-1.0 mln \$
100,6 bln \$ 43,6%

1.066 mld.
23,6% ludzi
10.000-100.000 \$
33,5 bln \$ 14,5 %

3.054 mld.
67,6% ludzi
< 10.000 USD
7,6 bln USD, 3,3%

Figure 1
The global wealth pyramid

Source: James Davies, Rodrigo Lluberias and Anthony Shorrocks, Credit Suisse Global Wealth Databook 2011

Wealth range

Number of adults (percent of world population)

Total wealth (percent of world)

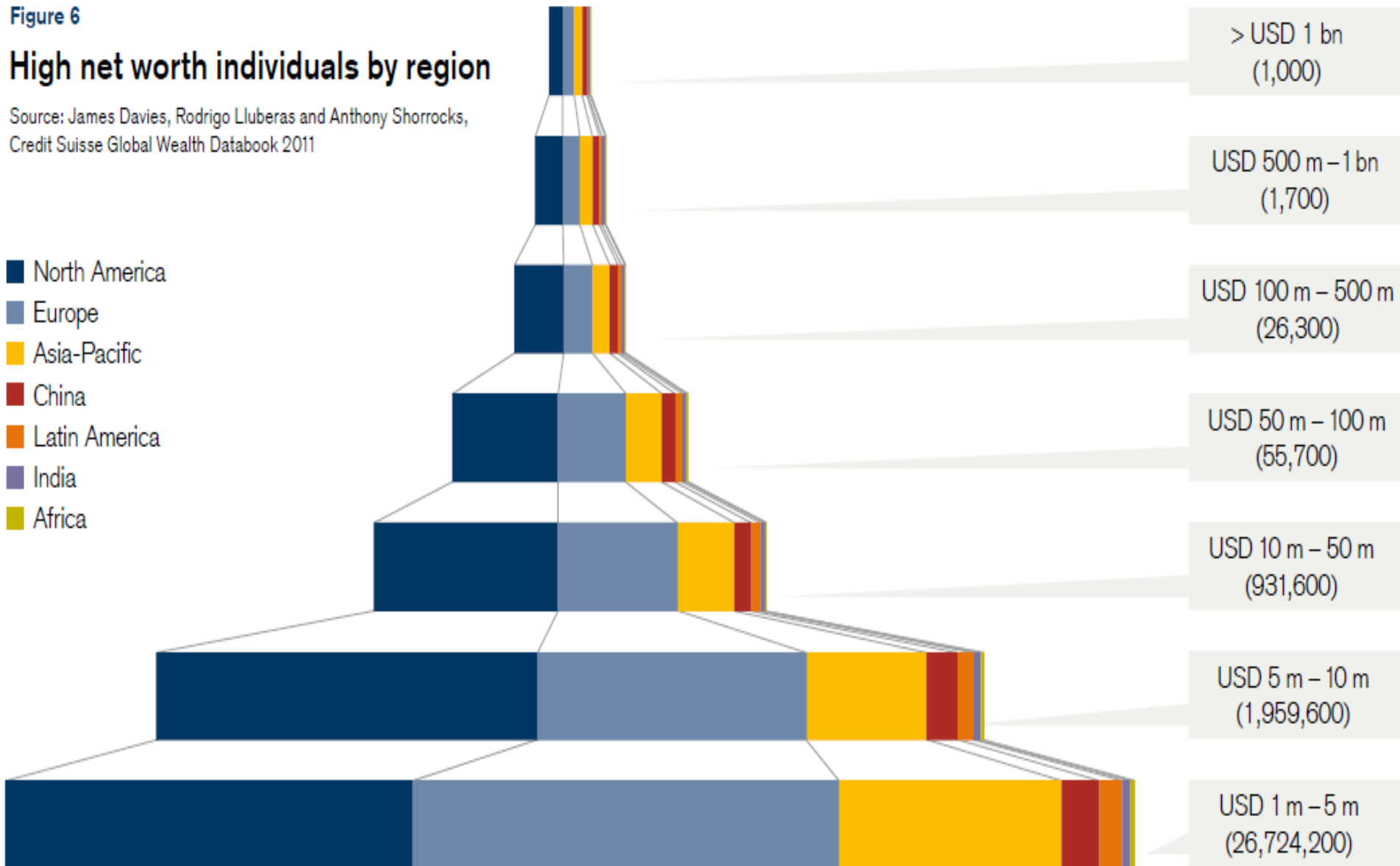

Figure 6

High net worth individuals by region

Source: James Davies, Rodrigo Lluberias and Anthony Shorrocks, Credit Suisse Global Wealth Databook 2011

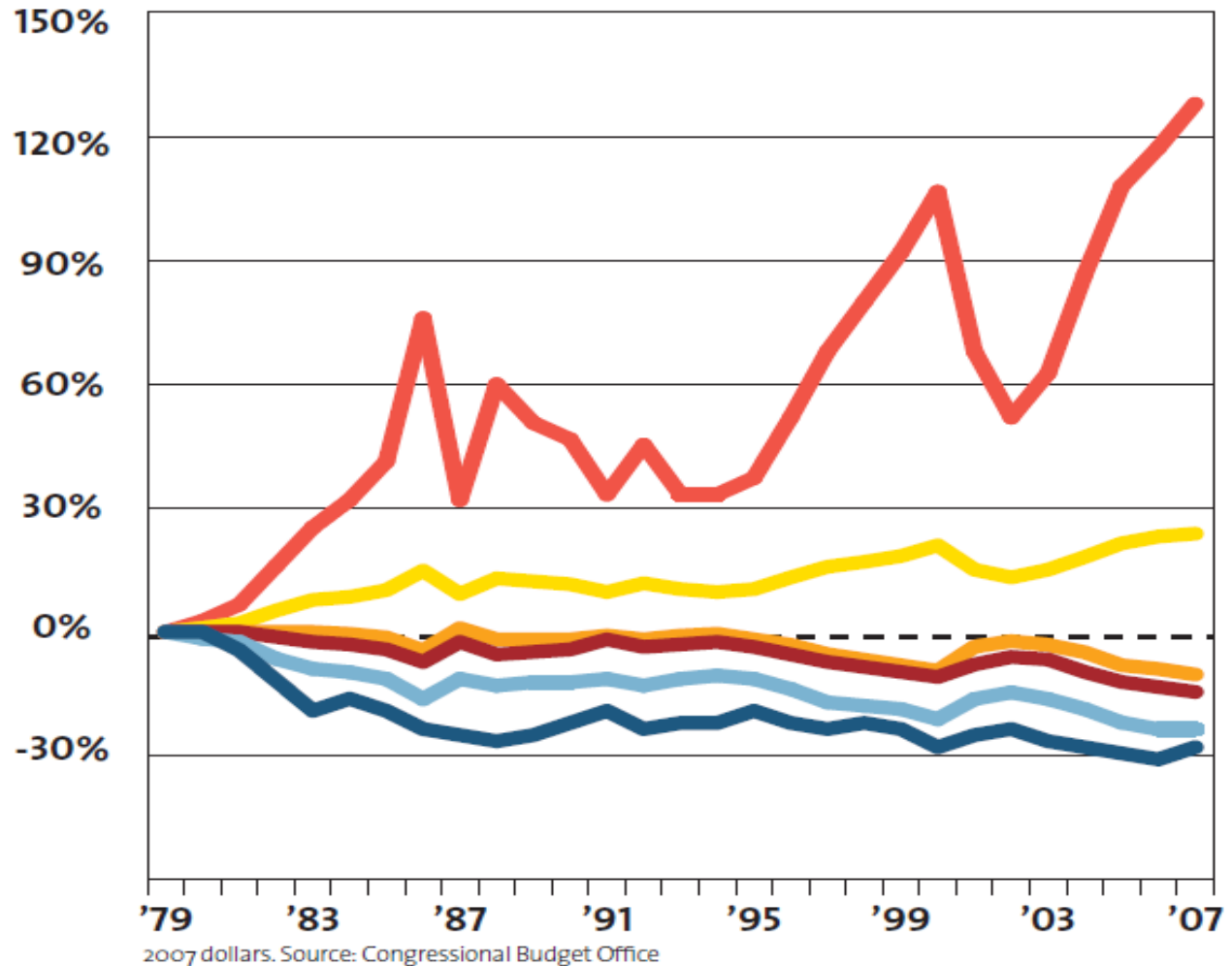
- North America
- Europe
- Asia-Pacific
- China
- Latin America
- India
- Africa

CHANGE IN SHARE OF INCOME vs. 1979, after taxes

- top 1% ■
- top 20% ■
- second 20% ■
- third 20% ■
- fourth 20% ■
- bottom 20% ■

Paliwem mechanizmu napędzającego rosnące zróżnicowanie jest ludzka chciwość.

Istniejący system polityczny i ekonomiczny zezwala na nieograniczone pomnażanie bogactwa, bez zwracania uwagi na skutki.

Pogłębiające się rozwarstwienie dochodowe staje się przyczyną zamieszek, krwawych rozruchów i wojen domowych.

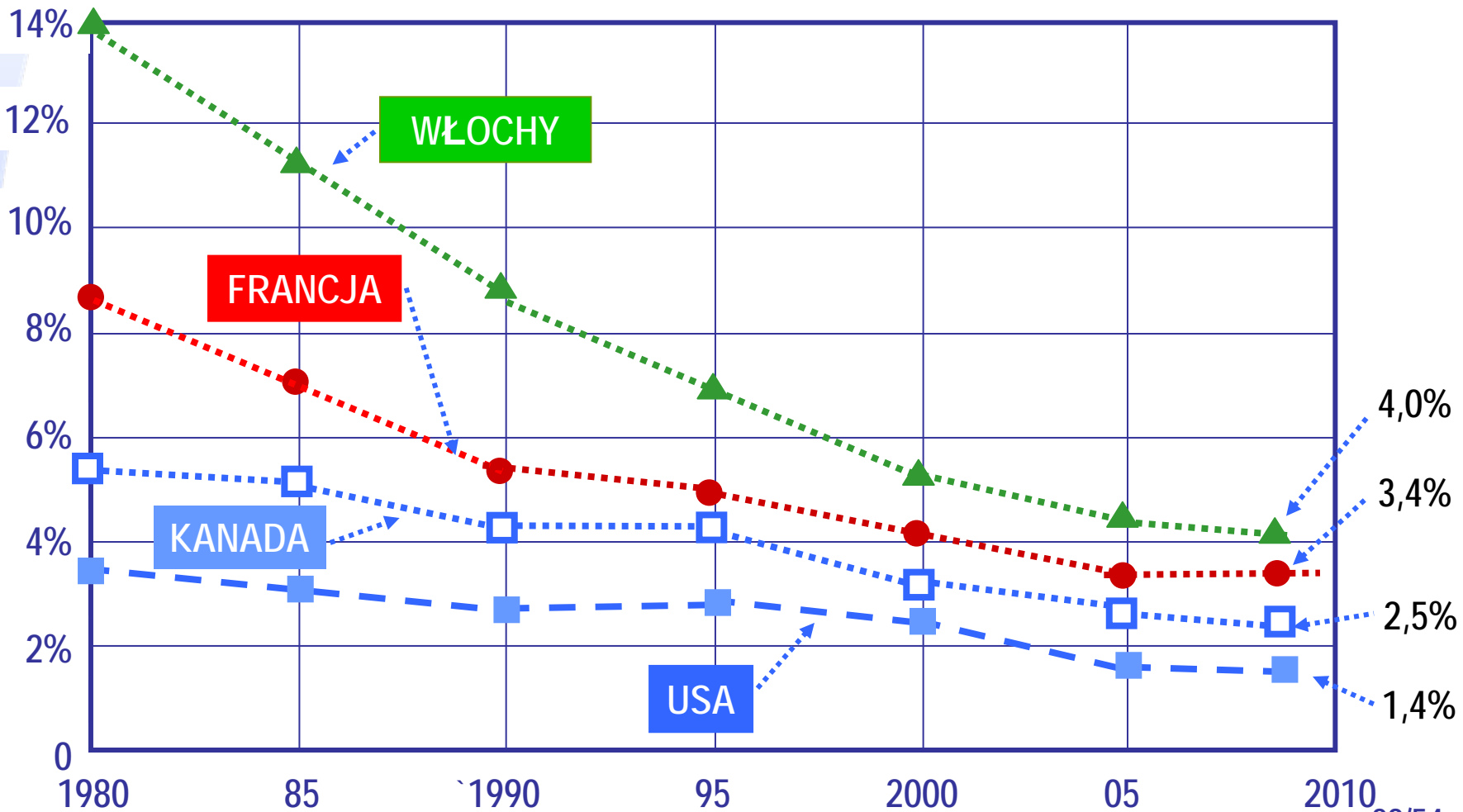
Bezrobocie jest nieuchronne? (a)

- ❑ Bezrobocie i bezrobotni towarzyszą gospodarce rynkowej.
- ❑ **System zasiłków** dla bezrobotnych w krajach zaawansowanych gospodarek „gasi” **niezadowolenie społeczne**.
- ❑ W krajach rozwijających się bezrobocie skłania do legalnej i **nielegalnej / spontanicznej emigracji**.
- ❑ **Jeśli** stopa bezrobocia jest mniejsza od 5% media rejestrują to jako sukces.

Bezrobocie jest nieuchronne? (b)

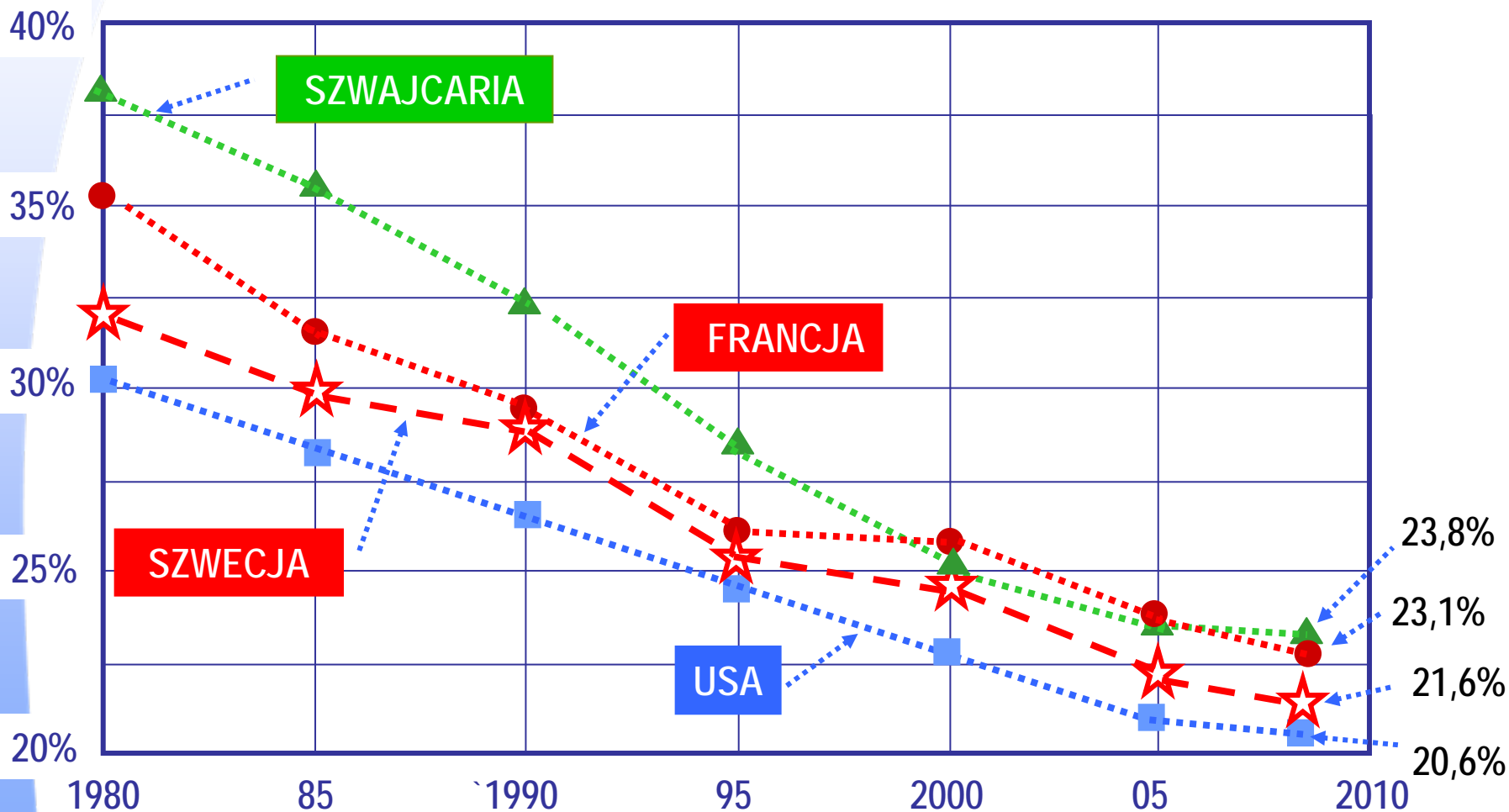
Zatrudnieni w rolnictwie w wybranych krajach strefy euroatlantyckiej w okresie ostatnich 30 lat

Bezrobocie jest nieuchronne? (c)

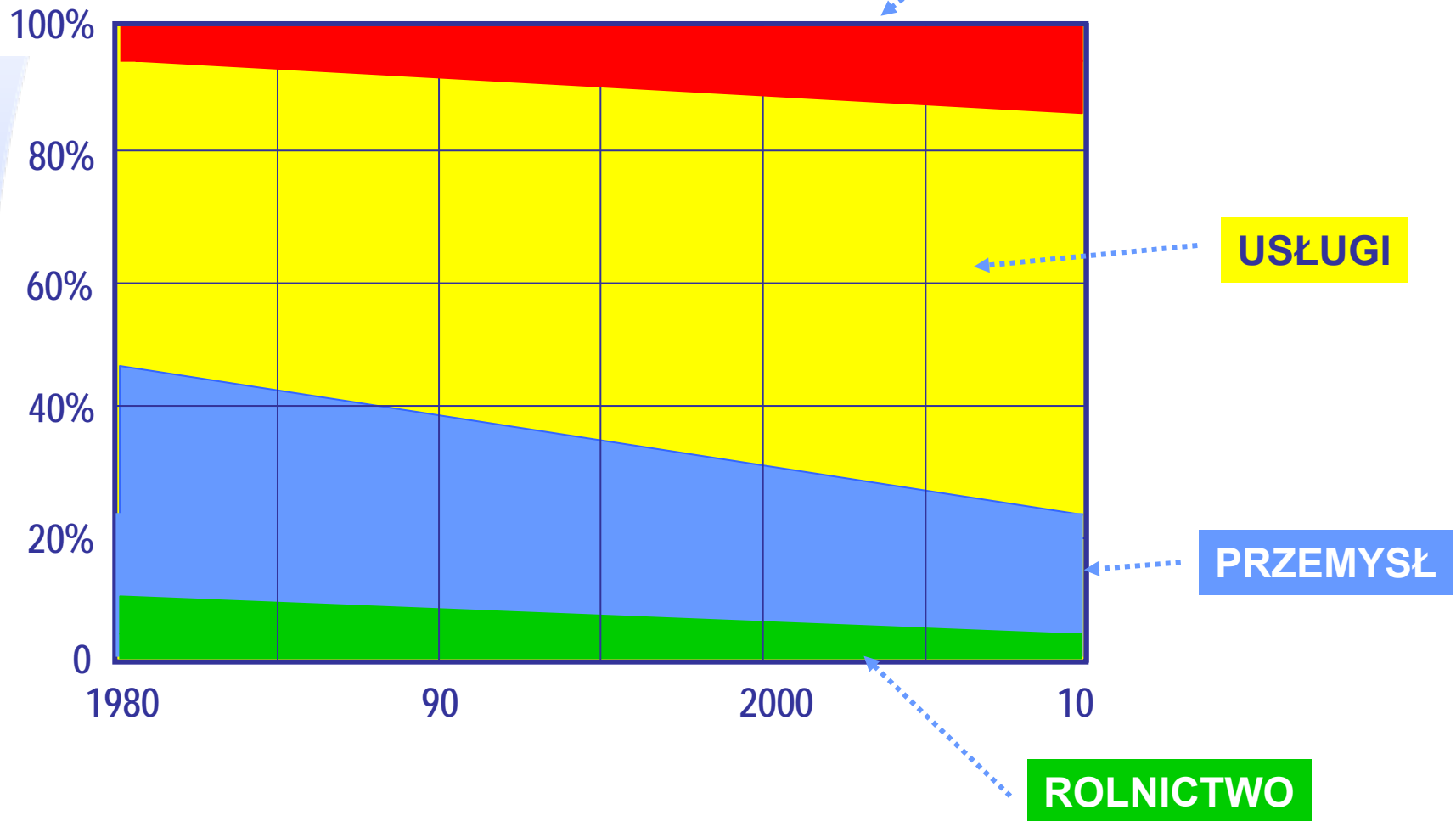
Zatrudnieni w przemyśle w wybranych krajach strefy euroatlantyckiej w okresie ostatnich 30 lat

Bezrobocie jest nieuchronne? (d)

☐ Model zatrudnienia społeczeństw rozwiniętej gospodarki

Bezrobocie jest nieuchronne? (e)

- Przedsiębiorstwa rynkowe (farmy, montownie samochodów, hotele, księgarnie, ...) są pod stałą presją **konieczności redukcji kosztów**.
- Koszt osobowe są obiektem tej presji, w rezultacie **maleje zatrudnienie**.
- Po rolnictwie i przemyśle **przyszła kolej na usługi**.
- Ratunek widzimy w przywróceniu **wzrostu GDP (??)**

... nie ma sensu podział pracy, w którym z powodu przepracowania **część** społeczeństwa stoi na krawędzi załamania nerwowego, a inna **część** jest zrozpaczona brakiem pracy.

Bezrobocie w **krajach rozwijających się** prowadzi do **nędzy, głodu, rewolucji i katastrofy**.

Bezrobocie w **krajach zaawansowanych gospodarek** jest **plagą**, niszczy ład społeczny, ma rozliczne ujemne, katastrofalne skutki.

Bezrobocie jest niechcianym dzieckiem postępu technologii.

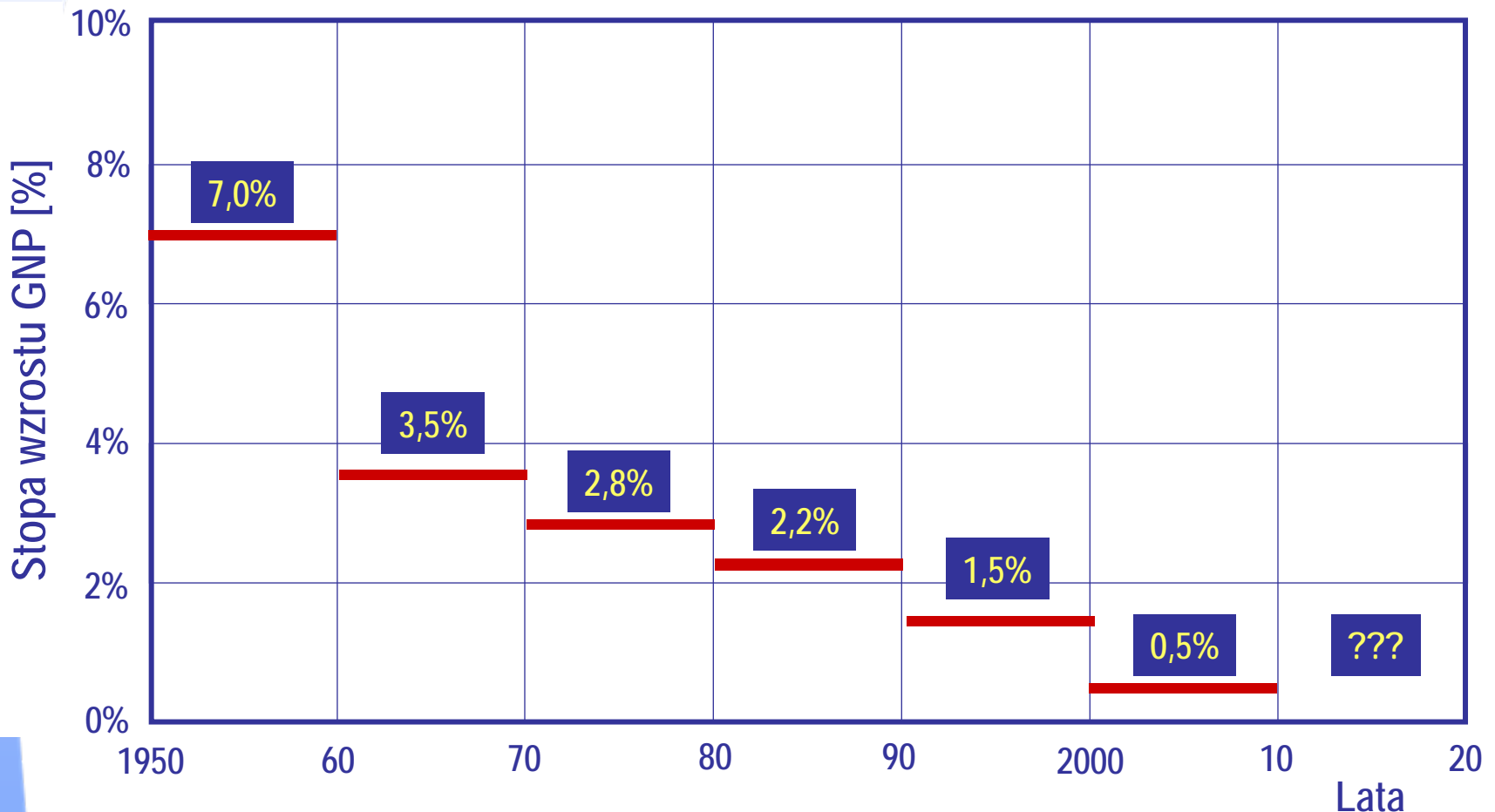
Czy kończy się wzrost GNP? (a)

- Nadzieją polityków i ekonomistów (niektórych) jest powrót na **ścieżkę** wzrostu ekonomicznego.
- Wzrostowi GDP towarzyszy spadek bezrobocia.**
- Wielu analityków kończy analizę (a nie prognozę) wnioskiem, że w krajach dojrzałej gospodarki okres znaczącego wzrostu mamy za sobą.
- Przytoczymy opinie Meinharda Miegel'a (Niemcy) i Roberta J. Gordona (USA).

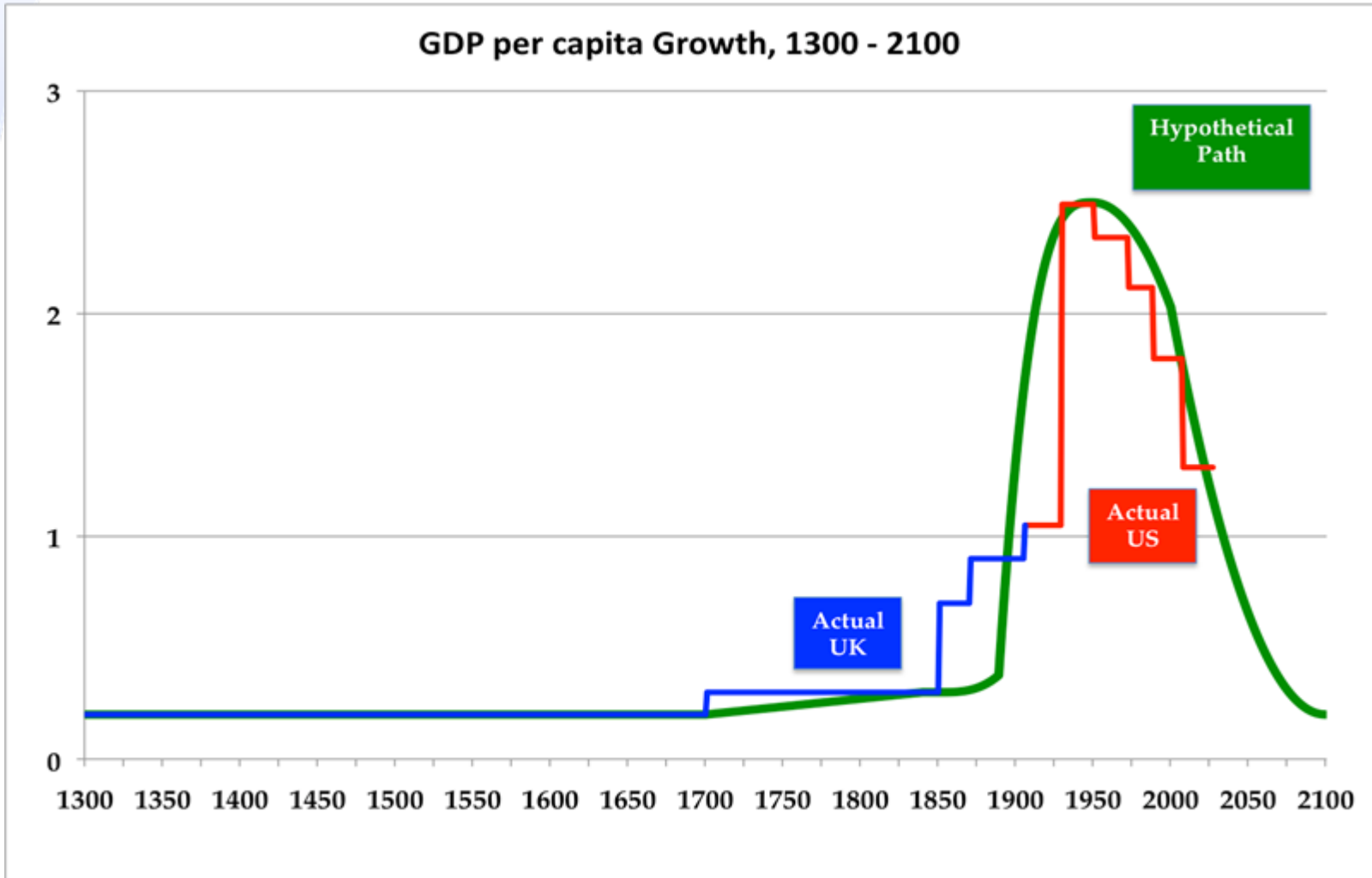
Czy kończy się wzrost GNP? (b)

- Wnioski Meinharda Miegela oparte są o analizę stopy wzrostu GDP w Niemczech, w okresie ostatnich dekad.

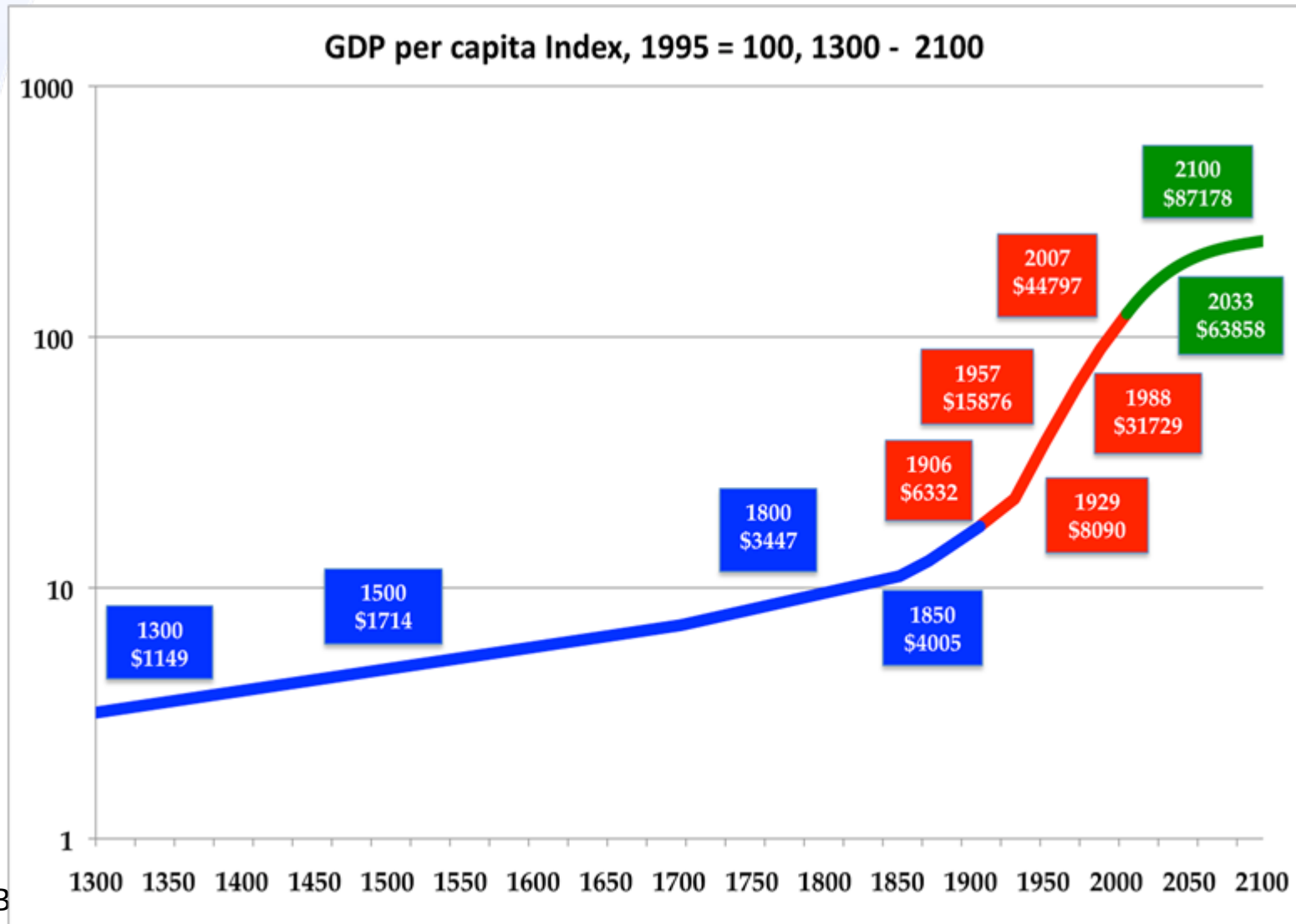
Capturing the Actual Growth Rate in a Hypothetical Curve

Czy kończy się wzrost GNP? (d)

Some Examples of Real Income per Capita in U.S. 2010 Prices

Czy kończy się wzrost GNP? (e)

- ❑ Robert J. Gordon wymienia 6 przyczyn „headwinds”:
  - Demographic Dividend is Reversed,
  - Plateau of Educational Attainment,
  - Inequality: growth in median income is much slower than in statistical averages for income per capita,
  - Environment,
  - Twin deficits: consumer and government debt overhang.
- ❑ Economic growth is not a continuous long-run process but an artifact of a unique three-century period of human history.

Znaczący wzrost gospodarczy w **krajach zaawansowanych gospodarek**, napędzany rosnącym długiem publicznym i prywatnym przeszedł prawdopodobnie do historii.

Mechanizm generujący bezrobocie pracuje bezustannie!

- Listę „czarnych chmur” zredukujemy do 3:
  1. Mechanizm **redukcji miejsc pracy**, towarzyszący rozwojowi technologii w warunkach wolnego rynku, skutkuje rosnącym, **chronicznym bezrobociem**.
  2. Kres „epoki” **zaciągania długów**, zasilania rozwoju pożyczkami, początek **niestabilności rynku finansów**, **stagnacja**.
  3. Kryzys systemu podziału wypracowywanych corocznie dochodów narodowych, rosnąca **przepaść między bogactwem a biedą**, **kryzysy społeczne**, strajki, zamieszki uliczne...

„Przede wszystkim państwo stało się tylko jednym z wielu miejsc władzy nad ludźmi, i to władzy nieporównanie słabszej niż inne siły.

Widzimy to na co dzień w kryzysie, gdy **rynki** wymuszają decyzje polityczne nawet nie pojedynczych państw, lecz całej Unii Europejskiej. Gdybyśmy jeszcze mogli uznać ową **władzę rynków** za przewidywalną i racjonalną. Ale wiemy dobrze, że wystarczy plotka wzmagająca histerię, albo wielka spekulacja, albo choćby kilka kliknięć szalonego maklera, by uruchomić nieprzewidywalny łańcuch zdarzeń”

Marek Beylin, Gazeta Wyborcza, 17-18 grudnia 2011

„Żadne państwo nie jest w stanie obronić swych obywateli przed tym irracjonalnym splotem sił. Tak jak nie obroni ich przed innymi efektami globalizacji, nagłym przemieszczaniem się kapitałów, brutalną likwidacją miejsc pracy w zdawałoby się stabilnych społeczeństwach, czy skokami cen i kosztów życia. Nawet najsilniejsze państwa przestały być bezpiecznym schronieniem, ...”

Marek Beylin, Gazeta Wyborcza, 17-18 grudnia 2011

- ❑ Paul Mason, dziennikarz brytyjski w książce „Finansowy kataklizm” z roku 2009 pisze o książce „*Atlas zbuntowany*”, autorka **Ayn Rand** pisze w latach 40-tych XX wieku manifest wolności gospodarczej, handlowej,
- ❑ John Galt, bohater *Atlasu* w przemówieniu radiowym do Ameryki mówi:

„Przysięgam - na swoje życie i miłość do niego - że nigdy nie będę żył dla innego człowieka ani prosił go, by żył dla mnie”

- ❑ Egoistyczny interes ma być nie tylko podstawą działalności gospodarczej, ale całego życia społecznego, ma zastąpić państwo i jego reguły.
- ❑ John Galt wzywa kapitalistów:

„... zaakceptujecie fakt, że osiągnięcie waszego szczęścia jest jedynym celem moralnym waszego życia. [...] Niech waszym pierwszym krokiem na drodze ku poszanowaniu własnej wartości będzie nauczenie się, by traktować jak kanibala każdego, kto żąda od was pomocy”

**Sytuacja oceniana
i odbierana jest
jako beznadziejna(!?)**

Chyba mnie zamurowali?!

☐ Atuty Unii Europejskiej:

- GNP = 17,72 bln.\$, = 34,000 \$ per capita,
- Społeczeństwa bardzo dobrze wykształcone, doskonałe i liczne uniwersytety, dobrze postawiona nauka, tradycja wydajnej pracy,
- Bardzo wydajne rolnictwo, nowoczesny przemysł,
- Kolebka filozofii i humanizmu, idei państwa, prawa i praw człowieka.

☐ Dlaczego wpadamy w recesję, stagnację, młodzi boją się o przyszłość, pracujący o pracę, a seniorzy o emerytury?

☐ System polityczny i ekonomiczny należy zmodyfikować!

Już najwyższy czas na państwo socjalne!

- ❑ 4 składniki przestrzeni, w której żyjemy są wzajemnie silnie związane.

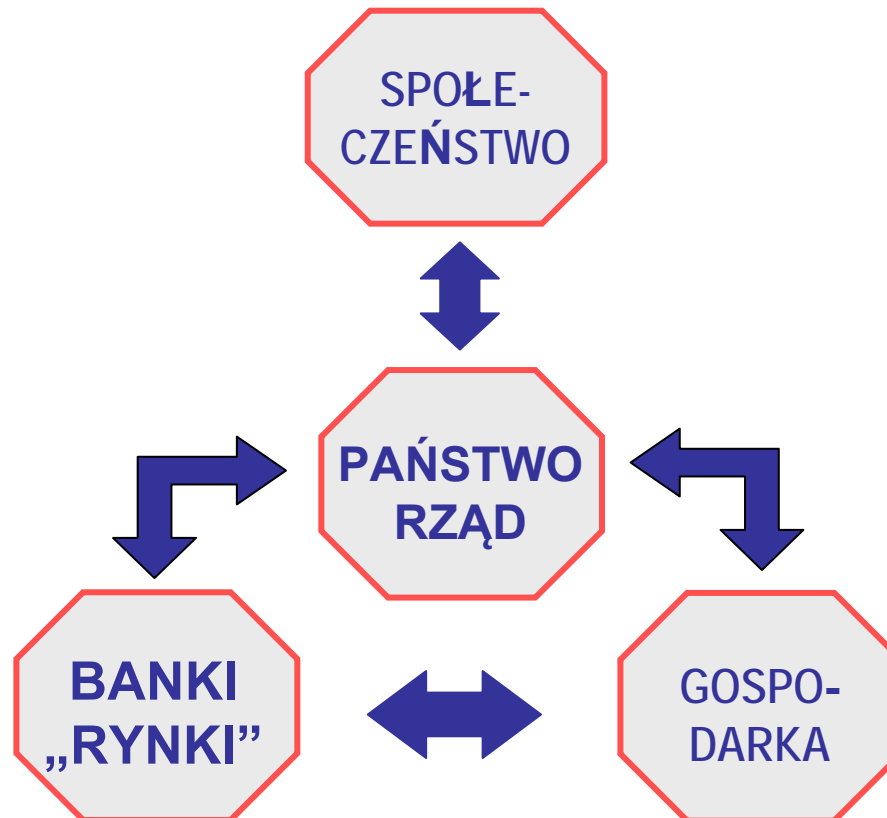

- ❑ Relacje między nimi zostały źle dobrane .

Społeczeństwo suwerenem (b)

- ❑ **Społeczeństwo jest suwerenem** na obszarze, na którym żyje.
  - **Państwo socjalne** jest narzędziem społeczeństwa, powołanym do realizacji jego celów,
  - **Społeczeństwo** nie recenzuje prace rządu, ale **ustala cele jego działania**.

W państwie socjalnym **umowa społeczna** jest dla każdego członka gwarancją stabilnego i spokojnego życia.

W **umowie społecznej** ustalone są prawa równego dostępu:

- ✓ do wykształcenia,
- ✓ do opieki zdrowotnej,
- ✓ do pracy (!!),
- ✓ do opieki w wieku seniora (emerytury).

- Państwo (jego urzędnicy) nie może zrzec się realizacji swoich celów, ani przekazać je w inne ręce (banki, fundusze,...).
- Gospodarka, banki, rynki są potrzebne i wolne w zakresie, w którym służą społeczeństwu i jego celom.
- Banki są instytucjami użyteczności publicznej/społecznej!**
- Społeczeństwo ustala sposób pozyskiwania i wielkość środków potrzebnych na realizację w/w i innych celów.

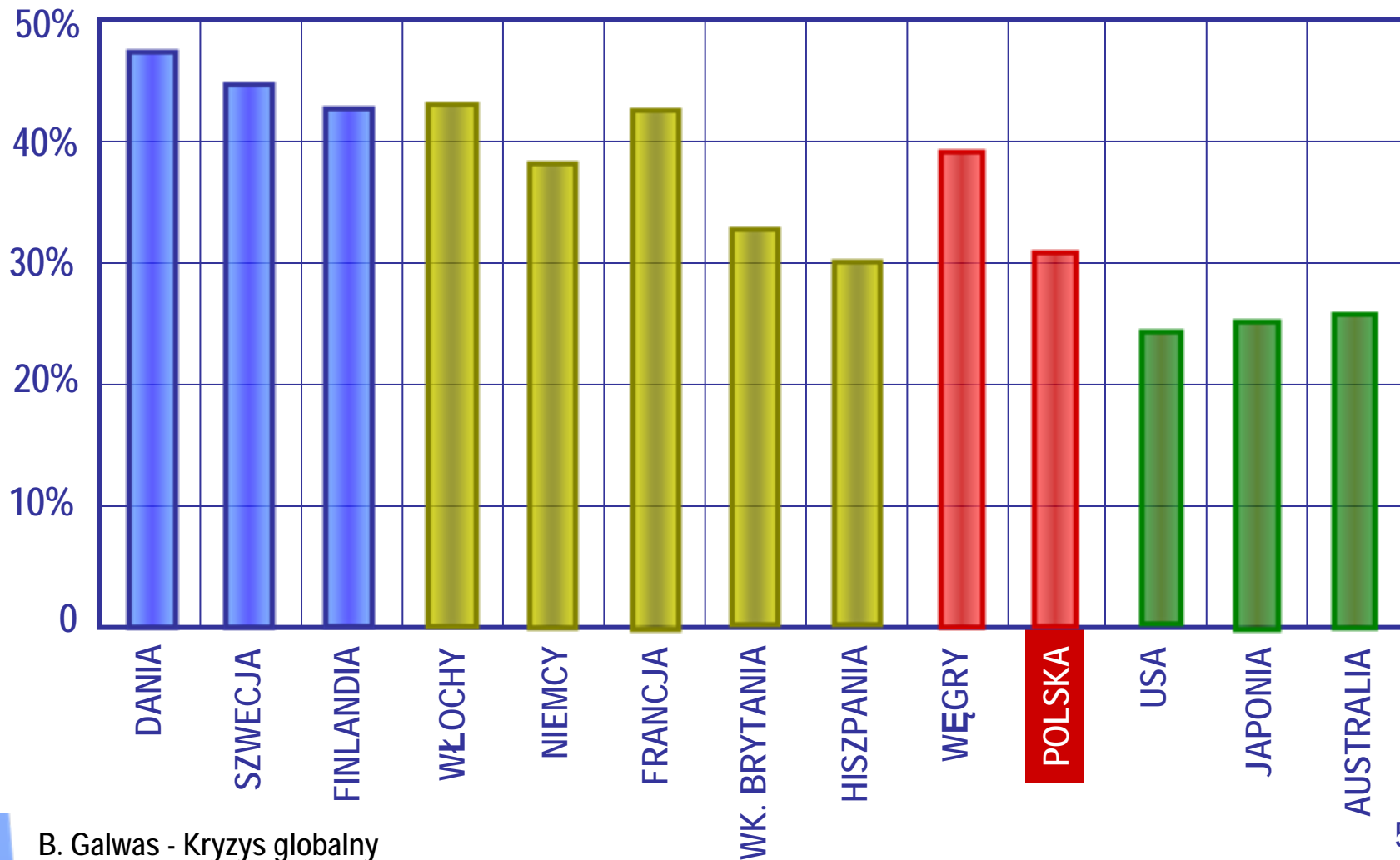

- Społeczeństwo socjalne utrzymuje duży **sektor/sferę publiczną**:
  - Sfera publiczna jest wspólnym dziełem i własnością społeczeństwa. Mieszczą się w niej m.in.:
    - edukacja,
    - zdrowie,
    - kultura,
    - ochrona środowiska,
    - transport,
    - ...,
  - Sektor publiczny zatrudnia istotną część pracujących:
    - Jest miejscem pracy dla ludzi nieprzystosowanych do „wyścigu”,
    - Jest buforem miejsc pracy dla bezrobotnych i wykluczonych.

☐ Środki na realizację celów państwo socjalne czerpie z

ρ Dochody z podatków jako % dochodu narodowego

Źródło: Organization for Economic Cooperation and Development, 2009

- ❑ Tylko społeczeństwo może stworzyć jednostce ochronę przed złym losem.
- ❑ Państwo socjalne nie jest utopią;
- ❑ Państwa skandynawskie stworzyły modele państwa socjalnego.
- ❑ Jak ma reagować państwo socjalne na kryzys taki, jaki mamy:
  - Narzędziem jest poziom podatków, trzeba je zwiększyć, (podatki nie są narzędziem represji, ale solidarności społecznej)
  - Nie należy redukować liczby miejsc pracy, być może zmniejszyć liczbę godzin pracy i proporcjonalnie zarobki.

**Obserwacja sytuacji różnych krajów wskazuje,
że państwo socjalne mogą stworzyć
tylko społeczeństwa świadome.**